

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Iniciació per a infants a l'Història de Barcelona

FEBRER 1975

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Quant passejant per qualsevol de les muntanyes que envolten Barcelona, veus als teus peus, la ciutat que s'esten, ¿ no penses de vegades, una mica en tots aquells que poc a poc l'han construït ? En tots aquells barcelonins que a través de llargues centúries han fet quelcom perquè tu i jo i tots els que ara hi vivim poguem disfrutar del bé que representa viure en una ciutat gran i moderna ?

I si mirem tot allò que ens ha quedat de segles passats, crec que podem sentir-nos joiolosos de ser descendents d'aquells barcelonins, que han bastit tants monuments bells que avui encara podem admirar.

Per això és molt bonic per part nostre, de visitar i voler conèixer bé tot allò que és digne de ser vist i conegut, i admirant les obres antigues, donar-nos compte, que no som pas fills d'un poble del qual ens haguem d'avergonyar, sinó tot el contrari.

I si hem vingut d'altres llocs de la península a instal·lar-nos aquí, també ens ha d'agradar conèixer bé la nostra nova ciutat, i hem d'estar contents d'haver triat aquesta Barcelona per a viure, ja que no és una ciutat qualsevol, sinó una de les millors del món.

Per tant, és a tots que ens ha d'agradar conèixer les gestes d'aquells diguem-ne avis nostres que varen treballar i lluitar perquè el nostre país fos gran i bell, tots els infants hi creixessin feliços i les costums morals i cíviques fossin dignes de ser imitades.

I com que seria impossible saber la vida de cada un d'ells, ens hem d'acontentar en conèixer la d'aquells que per ser més sobressortits en un aspecte o altre, varen merèixer passar a la història.

B A R K E N O   ¿ COM ES VA FORMAR BARCELONA ?

En primer lloc cal pensar, que hi havia un temps en que ni tan sols la terra on està assentada era igual que ara.

Montjuïc, aquesta muntanya que està com un vigia a l'entrada de la ciutat per mar, no va sorgir de les aigües fins a la segona meitat del perio-

de Terciari (B.H.- 7), ara fa cent mil anys. Conté molts fòssils marins que confirmen aquesta tesi. (O V)

El Tibidabo, la Muntanya Pelada i Sant Pere Màrtir, sembla que encara són més antigues. Són fetes de pissarres de l'època Primària. Això es pot veure per la vesant del Tibidabo a Vallvidrera (O.V. 35)

Per fi, el pla on s'asenta la ciutat i municipis veïns, es va anar formant en la Quaternària. Varen contribuir a omplir el pla de Barcelona, els rius Besòs i Llobregat amb la seva portació de sediments que varen permetre al Llobregat de començar a contruir el seu delta. (O.V. 35)

El nom del riu Besos, ens recorda encara el que li donaven els romans: Bisocto. O sigui, dues vegades vuit, ja que estava format per setze rius. (suplement trimestral del Boletín del Centre Excursionista "Puig Castellar").

El nom llatí del Llobregat era Rubricatus.

Barcelona, doncs, està construïda sobre un pla que s'esten des de la desembocadura del Besos a la del Llobregat, que la limiten pel N. i pel S. S'obra al Mediterrani formant una ampla badia al centre de la qual es troba el port. Per l'interior la serra de Collserola separa el Barcelonés de la veïna comarca del Vallés (O.V. 35) Aquest pla és una extensió de terreny lleugerament inclinat des de la serra cap al mar.

Els carrers que segueixen aquesta direcció, Via Layetana, Passeig de Sant Joan, Rambla de Sant Andreu, de Catalunya i també les Rambles, eren antigues rieres per on baixava l'aigua de les torrenteres de la serra. (O.V. 35)

El clima és Mediterrani.

Quins varen ser els primers barcelonins. No es sap del cert. La prehistòria omple milers d'anys i durant ella degueren desfilars els homes més diversos sense deixar cap rastre.

L'home que ens han deixat els més antics fou segurament de raça mediterrània i cultura neolítica (pedra polida). Aquest home ja va descobrir a Montjuïc una beta de jaspi groguenc, semblant al sílex i se'n feu ganivets. I segurament no se'n feu per ell sol sinó que intentà comerciar amb ells, ja que se n'han trobat a Vallirana, a Montserrat i altres llocs " (B.H.8)

El 1917 es va trobar un dels sepulcres d'aquests habitants primitius, en una vessant del turó de Monterols (B.H.8) També s'han trobat d'ells restes d'un poblat, darrera de l'hospital de Sant Pau en una petita planícia. Era un poblat

molt rudimentari : Petit. Tenia unes cabanes circulars amb una teulada cò-
nica aguantada per un troc. El voltava una muralla tosca de pedres mal talla-
des i fang. S'hi han trobat restes de cuina i ceràmica mal fetes. Els qui l'han
estudiat ens diuen que era habitat a principis de l'Edat del Bronze. (B.H.8)
; Era aquest poblat la Barcelona més antiga ? Potser si. O potser no, perquè
en unes excavacions, quan es construïa una casa, es va trobar un ganivet ta-
llat en sílex que es podria datar de uns trenta cinc mil anys. (O.V. 38); Era
doncs habitat el pla de Barcelona en aquella època tant llunyana? Aquesta
troballa ho pot fer suposar però no es pot afirmar del cert.

De totes maneres, tal com llegim en el llibre "Barcelona en la seva
Història " l'origen de debò de la futura Barcelona està segurament en una sè-
rie de petits poblats que es varen formar des de el final del segon mil.lena-
ri abans de la nostra Era en els turonets que té Barcelona entre el pla i la
serra de Collcerola : Turó de Monterols, El Putxet. Coll de la Creueta, Mun-
tanya del Carmel, Turó de la Rubira, Muntanya Pelada i Turó de la Peira.
(B.H. 9)

Cal remarcar que Barcelona té set pujols igual que la ciutat de Roma.

A més dels poblats dels turons esmentats, n'hi havia dos d'una gran
importància estratègica : Puig Castellar i Montjuic.

Puig Castellar vigilava el pas estret del Besos, Montjuic la costa.

Es per això molt probable que sigui perquè Barcelona va començar en
diversos nuclis, que en un document antic es parla de " les riques
Barcelones " (B.H. 10)

Aquests poblats els habitava la tribu Íbera dels LAIETANS. Ells
mateixos ens han deixat escrit el seu nom en una moneda

Construïen els seus poblats, dalt dels cims, tal com hem dit, i els
voltaven d'una muralla senzilla.

Incineraven els morts.

Adoraven segurament el sol i la lluna.

Eren guerrers i caçadors.

Fabricaven ja la ceràmica al torn.

Coneixien el teler

Coneixien el molí.

Feien servir el carro, l'arada i altres estris de conreu... i

Segurament tingueren relacions comercials amb els gregos d'EMPORIUM dels

quals imitaren la moneda i adquiriren ceràmica.

I és precisament en una moneda d'argent, d'imitació emporitana, que en lletres ibèriques, apareix el nom primitiu de Barcelona, el que li donaven els laietans : BARKENO:

A més , com que Barcelona tenia un port natural molt bo (no on és ara, sinó a l'altre costat de la muntanya) i arrecerat , els navegants que recorrien les nostres costes, s'hi devien apropar més d'una vegada. En mans d'ells devia arribar el vas grec defigures vermelles del qual s'han trobat els trossos XXV segles més tart en una vessant de la muntanya cap a la riera de Magòria (B.H. 10) com també una moneda cartaginesa que els arqueòlegs han trobat a Barcelona (O.V.38)

Com ens agradaria coneixer bé la nostra prehistòria ? Però és impossible. Els laietans no varen escriure llibres. De totes maneres podem visitar el museu d'argueologia i també es pot pujar a Puig Castellar, a Santa Coloma de Gramanet i visitar el poblat ibèric. Hi han restes de les muralles i de les cases.

Puig Castellar tenia uns carrers de 1 m. d'ampla i les cases tenien entre 2 i 4 per 2 i 3 mestres. Es suposa que les teulades estaven fetes de brancatge al qual aplicaven un gruix de fang. Se n'han trobat petites mostres. Això junt amb les pedres que devien posar a sobre li donaven una relativa consistència i impermeabilitat. (Revista "Cordada")

Des d'allà, mirant al lluny en totes diereccions es comprova com era molt bon lloc per a vuere venir el possible enemic i defensar-se.

Si un dia s'hi va, així que es comença a pujar la muntanya, cal vigilar bé per terra. Aviat es troben uns petits trossets deceràmica . Tenen v-à-ries capàs, unes vermelles , altres grises. Són restes de caràmica ibèrica.

BARCINO

COLONIA IULIA FAVENTIA PATERNA BARCINO

Aquestes paraules són una espècie de partida de neixement de la nostra Barcelona romana. Aquesta inscripció complerta s'ha trobat d'un monument a Caracalla i vol dir que al nom indígena de Barkeno, que els romans traduïren per Barcino, s'hi anteposaren els nous títols de la seva glòria. (B.H. 12)

Primer els romans en alguna de les seves campanyes degueren acampar i establir una petita guarnició al peu de Montjuic. Aquella gent degué atraure l'atenció dels laietans que varen anar-se desplaçant a la zona baixa de la muntanya, alhora que els petits poblats situats més al nord devien devallar cap al pla. De mica en mica degueren apareixer nuclis mixtes de població ibero-romana. (B.H. 11)

La Barkeno ibèrica havia començat a transformar-se en la Barcino romana. Al segle I abans de la nostra Era el nucli del port ja estava organitzat en municipi i era de prou importància per a voltar-se de murs, travessats per portes i flanquejats per torres. Caius Cel.li, fill d'Artisi fou qui tingué cura de la construcció d'aquelles defenses. (.B.H.11)

Hom suposa també que aquesta primitiva ciutat fou recompensada per la fidelitat a Cesar en les lluites civils entre aquest i Pompeu (49-45) amb l'obtenció del ius italicum, immunitat que només gaudiren unes poques ciutats a la península ibèrica i que degué repercutir molt en l'economia de Barcino. (B.H.12)

En aquella època, va apareixer una altra moneda, imitació de l'as romà de bronze amb l'inscripció en caràcters ibèrics LAIESKEM , que vol dir " dels laietans ". Era una encunyació de la tribu i probablement era vàlida per tota la regió laietana. (B.H. 11)

Aquesta terra nostra era un bon país .

S'hi criaven ostres

S'hi criava bon vi (lloat per Plini i per Marcial (B.H.12)

Tenia un clima temperat.

El seu pla estava voltat de boscos on aquells temps es podia caçar la llebre, el sanglar i el cèrvol.

Les muntanyes del litoral la defensaven del fred i del vent del Nord.

Per tot això i altres mèrits dels laietans, el primitiu Municipi va ser elevat a la categoria de Colonia i aquesta nova condició equivalia a la fundació d'una nova ciutat.

Els romans, no deixaven res, diguem-ne a l'atzar. Quan havien d'emprendre quelcom important com una batalla, o fundar una ciutat, consultaven els augurs i només s'hi arriscaben si els pronòstics eren propicis.

Això mateix degueren fer per fundar la nova Barcino. Primer varen cercar un lloc que els anés millor que el peu de Montjuic. Aviat el varen trobar. En el centre de la badia hi havia una petita elevació (on potser segles abans hi havia hagut un habitat prehistòric i) on potser aleshores hi havia un petit nucli ibèric.

Un dia propici, escollit pels augurs, degueren marcar amb una arada, entorn del petit monticle, el perfil enmurallat dins el qual començaria a sorgir la nova Barcino.

Era a l'últim quart de segle I abans de la nostra Era (B.H. 12)

Aquella muntanyeta era el MONS TABER.

Darrera de la Catedral, hi ha un carrer tot enllosat que se'n diu Paradís (aquest nom vol dir que era com un paradís o sigui un jardí dels deus pagans). Quan el carrer fa cantonada, a terra hi ha una pedra rodona, una roda de molí. Es el lloc més alt de la ciutat romana, el cim del mons Taber. I allà mateix dins de la casa (gòtica) que és seu del Centre Excursionista de Catalunya, al pati de la dreta, hi ha quatre columnes gegants. Són del temple que els barcelonins varen dedicar a l'emperador August, perquè els romans consideraven els seus emperadors com a déus.

La nova Barcino va anar-se poblant poc a poc al llarg del segle I de la nostra Era. Va començar a viure l'ambient romà i els laietans varen començar a parlar el llatí.

No era el llatí culte de les classes altes de Roma, sinó el que acostumaven a emprar els soldats i comerciants romans.

Al segle II, Barcino degué aconseguir el seu ple desenvolupament.

No és que fos una ciutat molt gran, ni molt important políticament, però els arqueòlegs que ho estudien ens diuen que era molt bonica i que tenia suntuosos monuments públics, tant cívils com religiosos. També tenia algunes cases particulars luxoses.

D'aquesta època, concretament del segle II podem veure, tal com era aleshores, la via sepulcral que hi havia fora muralla.

Al carrer Canuda, prop de les Rambles, hi ha la plaça de la Vila de Madrid. Anys enrretera aquesta plaça no existia. El seu lloc l'ocupaven cases. Duran la guerra civil de l'any 1936 al 39 hi van caure moltes bombes. Molta gent hi morí. Quan es varen remoure els fonaments de les cases aterrades, es va descobrir el cementiri romà. Per això varen convertir aquell espai en plaça-jardi. Podem contemplar bé la seva via central que continua per sota les cases i les tombes a cada banda. Si s'ha conservat tant bé és perquè es suposa que alguna inundació el va cobrir de fang. (O.V. 42)

Els romans, com els laietans incineraven els morts. Després guardaven les cendres i els ossos entre unes teules o dins un forat fet en una columna o gerra més o menys adornada. Els qui no els cremaven els posaven en una caixa de plom o de fusta dins d'un sarcòfag amb relleus esculpits. (O.V. 42).

D'aquesta primera ciutat romana, hi ha també molts vestigis que no són funeraris.

Bustos trobats aquests darrers anys a les excavacions de les muralles, de marbre de Carrara, del segle II i que demostren la riquesa de la ciutat que es permetia el luxe d'importar obres d'art d'Italia.

Peces de ceràmica

Mosaics.

En aquesta ciutat, no tots els habitants vivien d'una manera igual. Per una part hi havia rics terratinents que tenien comoditats, esclaus i vil·les de repos als afores. Per una altra, els indígenes o romans que treballaven en un ofici, o es dedicaven a la milícia. I finalment els que malvivien desvagats.

Barcino, suntuosa, vivia confiada sense veure que per tot l'imperi romà es mostraven símptomes alarmants d'inquietud. (O.V. 45)

BARCELONA CRISTIANA

Després de la destrucció del segle III la nova ciutat va tenir un caire molt diferent de la primera.

Per una part, una sang nova, la germànica va barrejar-se amb la laietana i la romana. Per altra, en aquella època es va donar a conèixer a la gent una nova doctrina : el cristianisme.

El cristianisme de moment, no va ser ben rebut per les autoritats romanes. Els cristians anaven contra les creences i costums romans. Ells predicaven l'igualtat i no adoraven els déus pagans, ni els emperadors i per això eren perseguits.

Hi varen haver molts màrtirs en tot l'imperi. Alguns eren barcelonijs. Sant Sever, bisbe de Barcelona a finals del segle III, va morir màrtir. A principis del segle IV va viure Santa Eulàlia qui morí en la persecució de Maximia, i sant Cugat que era africà fou martiritzat on ara és el poble i església de Sant Cugat. En aquell temps hi havia un camí VIA, que anava des de l'actual plaça Nova fins el CASTRUM OCTAVIANUM, o sia Sant Cugat del Vallés.

Però les persecusions per fi es varen acabar, i ja l'any 331 i el 347 apareixen les primeres referències de la Sèu episcopal barcelonina.

La nostra primera basílica es probablement la mateixa que els treballs arqueològics dels últims anys han posat al descobert darrerament.

PRIMERA DESTRUCCIO DE BARCELONA

Cap a mitjans del segle III, la fins aleshores poderosa Roma estava molt afeblida. Unes tribus provinents de Germania (els romans els deien bàrbers que vol dir estrangers) es varen presentar davant Barcino. Havien trencat les fronteres de l'Imperi romà i saquejat diverses poblacions. Ara li tocava el torn a la nostra. La varen assaltar i destruir totalment. (O.V.46)

Després d'aquesta primera invasió, les autoritats imperials de Roma, van decretar que totes les ciutats de l'imperi havien de fortificar-se.

Les noves muralles foren construïdes ràpidament, entre la fi del segle III i les primeres dècades del IV. Els Barcelonins estaven molt espantats.

Per fer aquest mur varen aprofitar segurament part d'algun anterior, tal com es pot veure en el bassament de les dues torres de la Plaça Nova que segons sembla són del segle II. Per a construir-lo varen fer servir tota mena de restes: Grans carreus dels edificis civils o religiosos, públics o privats, escultures a voltes de gran valor, làpides funeràries. (B.H.15) Van fer unes grans parets de 9 metres d'alçària i 3'5 de gruix. El seu perímetre total era de més de 1.200 m. De tant en tant hi feren unes torres quadrades que omplenaven de morter i reforçaven extraordinàriament la muralla. Hi havia aproximadament unes 80 torres d'aquestes. (O.V.46) La ciutat tenia un aire monumental i militar, però el nou recinte reduí l'àrea primitiva de la ciutat i durant molt de temps, Barcino degué estar rodejada de ruïnes.

Aquestes muralles resistiren en actiu fins al segle XIII.

La ciutat que es va construir dins aquest recinte enmurallat es pot visitar en el sùbsol de la plaça del Rei i voltants de la Catedral. Passejar pels seus carrers estrets, i veure els fonaments de les cases, la piscina i fins les clavegueres d'aquesta part de la ciutat que limitava amb la muralla.

Barcelona és una de les poques ciutats que conserva prou vestigis per a reviure el seu passat.

SUGGERIMENTS

Per ajudar als infants a situar-se en el temps, es podria confeccionar un mural amb amplies caselles que representessin els segles, senyalant clarament la línia que divideix les eres. En cada caseta es podria situar els diferents aconteixements, escrits o dibuixats, a mida que es vagi estudiant.

- Pujar al Tibidabo (513 m. segons uns i 542 segons altres) i a l'atalaia.
- Remarcar que el pla de Barcelona, és una comarca molt petita i està pràcticament tot ocupat per les construccions.
- Visitar Puig Castellar.
- Dibuixar i il·luminar el mapa de les terres catalanes senyalant-hi especialment el Barcelonés.
- Dibuixar i il·luminar el mapa del Barcelonés i les comarques veïnes: Maresme, Vallès, Pla del Llobregat.
- Situar-hi els set pujols barcelonins.
- Fer amb fang, un estri imitació d'algun d'ibèric que s'hagi vist al museu o en algun gravat.

Cal pastar bé el fang, treint-li totes les pedretes que contingui. Es fa una espècie de corda llarga gruixuda com un dit. S'enrotlla aquesta corda de fang, en espiral. Aviat es té fet el fons de l'estri. Es pugen les parets per el mateix procediment d'enrotllar el fang, fent les voltes més amples o més estretes esdóna fàcilment la forma desitjada. Amb les mans una mica humides allisar-ho bé. Després es deixa secar i si es pot es porta a coure en un forn millor. (El de casa no va bé).

- Cercar en el plànol de Barcelona els carrers que eren antigues rieres i la Via Layetana, que porta el nom dels primitius pobladors de Barcelona, els Laietans.

- Cercar el Camp de l'Arpa (actual estació de metro) on sembla que hi havia hagut un dolmen, coneguts a Catalunya per pedres arques. Arca es transformà en arpa.

En la primera època la Via de les Gal·lies passava lluny de Barcino. Del Vallés per Arragona (Sabadell) i Ad Fine (Martorell) es dirigia al Penedès i després cap a Tarraco, passant per l'actual Travesera de Gràcia, que era aleshores lluny de la ciutat.

- Cercar en un mapa aquestes poblacions i traçar la línia de la Via.
  - Dibuixar també el mapa de Catalunya la Via Augusta, ja en el segle III. Ara veiem que de PRAETORIUM (La Roca ?) trencava cap a CASTRUM OCTAVIANUM (St. Cugat) i atenyia el pla barcelonès salvant Collcerola. Després passava pels camps provincials (Provençals), entrava a Barcelona, la qual atrevessava per la VIA PRINCIPALIS, es dirigia als camps provincials de la banda oposada (Provençana) i saltava el RUBRICATUS (Llobregat) o trencava vers AD FINES (Martorell) i seguí igualment fins a Tarraco.
- Es probable que un altre ramal de la mateixa Via arribés a la ciutat vorejant la costa des de Tordera. Una volta semblant sols pot ser justificada per l'importància adquirida per la colònia a partir del segle II de la nostra Era.
- Visitar la plaça de la Vila de Madrid.
  - Visitar les columnes del temple d'August.
  - Visitar la muralla romana. Senyalar que el basament de les torres de la Plaça Nova són del segle II.
  - Visitar la ciutat romana en el subsol de la plaça del rei.
  - Dibuixar o construir un mosaic (Es pot construir amb trocets de paper)
  - Modelar amb fang una escultura romana o dibuixar-la.
  - Senyalar en un planell de la ciutat les dues vies principals romanes.
    - Les vies principals degueren ser les mateixes de la ciutat posterior: VIA PRINCIPALIS o CARDO MAXIMUS Carrers de la Llibreteria i del Call. DECUMANUS, Carrers del Bisbe i de la Ciutat.
    - EL FORUM a l'encreuement d'aquelles vies, a la plaça St.Jaume, o segons Duran i Sanpere a la zona on avui es dreça l'absis de la Catedral. (B.H. 13)
  - Visitar el Museu Arqueològic.
  - Projeccions sobre els temes tractats. Poden suplir visites.

BIBLIOGRAFIA

Barcelona I - d'Oriol Vergés

Butlletí del Centre Excursionista de Puig Castellar

Barcelona en la seva història

Història de Ferret

Història de Catalunya , de Mn. Norbert Font

Revista " Cordada"

Història de Catalunya, de Ferran Soldevila

Diari de Barcelona

Barcelona, pam a pam. de Cirici Pellicer.

Ars, de E. Baqué - J.Vicens - Editorial Teide - 1968

